

Іван Огієнко і сучасна наука та освіта /За редкол. О.М. Завальнюк (гол.ред.), Є.І. Сохацької (відп. ред.): Науковий збірник: Серія історична та філологічна. Вип. VIII. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редак.-видав. відділ, 2011. – С. 192-196.

Москвіна Т.П.
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільного виховання
і педагогічних інновацій
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

ФІОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ

СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкриваються проблеми сучасної національної школи, які наслідують творчий спадок, заповіти Івана Огієнка щодо формування духовних і культурних цінностей особистості.

***Ключові слова:** духовні цінності особистості, художня культура, інтегративний підхід до викладання, дисциплін художньо-естетичного циклу.*

Погляди Івана Огієнка на духовне відродження України в період розбудови національної школи за часів УНД були прогресивними і стали основоположними і фундаторськими. Розроблена ним концепція національної школи, в центрі уваги якої мають бути створені сприятливі умови для формування духовних і культурних цінностей учнівської молоді, творчих здібностей, є актуальною і сьогодні. Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили освітні стратегії. Демократизація, гуманізація, відкритість освіти актуалізували проблеми змін у функціях системи освіти, зокрема у формуванні ціннісних орієнтирів особистості. Сьогодні вища школа України переживає процес модернізації, спрямований на входження у Європейський простір, який передбачає збереження національних традицій, підготовку фахівців міжнародного рівня і

високодуховних людей, здатних до ствердження і збагачення духовних та художньо-естетичних цінностей соціуму. Виникає нагальна необхідність розробки нових наукових підходів до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах педагогічного напрямку в умовах полікультурного простору, гострої потреби в міжкультурних комунікаціях, що забезпечують духовну спрямованість планетарного виховання.

Проблеми формування духовних цінностей молоді є невід'ємною складовою частиною системи освіти. Протистояти новим, зокрема негативним викликам сучасності, треба перебудувати систему виховної роботи з молоддю, підняти її престиж, внести певні зміни в її ідеологію, змістові характеристики та конкретні дії. Нині спостерігається нерозвиненість емоційно-почуттєвої сфери, низький рівень естетичної культури школярів, відсутність справжньої духовності з одночасним превалюванням однобічного та спрощеного ставлення до мистецтва як до розваги, що призводить до зниження морально-естетичних критеріїв особистості. У такій ситуації підвищується відповідальність школи за формування культуротворчого, неутилітарного характеру ціннісних орієнтирів особистості, одним із яких є естетичне ставлення. Забезпечення саме такого ціннісного ставлення до мистецтва можна досягти різними засобами.

Педагогічні пошуки ґрунтуються на розумінні того, що можливості мистецтв збагачувати духовні сили особистості, вчити її переживанню глибокої єдності з усім світом і людством у цілому значно посилюються за умови осягнення спільних рис між окремими видами художньої творчості, яка визначається образно - символічною природою походження, прийомами і законами побудови, подібністю соціальних завдань і функцій. Така опора на різнобічні художні інтереси, можливість доторкнутися до багатоманітних духовних цінностей передбачають розвиток відповідних спеціальних здібностей особистості - музичних, образотворчих, акторських,

хореографічних тощо на фоні загальнохудожньої ерудиції й усвідомлення цілісності художньої картини світу.

За визначенням О. Рудницької, вивчення кожного окремого мистецтва, навіть з метою поглибленої професійної підготовки фахівців, потребує використання комплексу суміжних філософських, естетичних, культурологічних, мистецтвознавчих та інших гуманітарних знань. Вони є необхідними для формування уявлень про функціонування того чи іншого виду мистецтва у загальній художній культурі суспільства, зумовленій певними соціально-економічними умовами історичного розвитку. Зневажання цього, ізольований підхід до розгляду різновидів мистецтва як замкнених галузей нерідко призводить до обмеженості художнього мислення, вузькості образно-асоціативних уявлень, недостатньої наукової компетентності у розумінні стильової атрибутики творів. Тому зміст предметного навчання мистецтву слід розглядати в інтегративному контексті - як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності розмаїтою "мовою" ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору слуху та інших органів чуття. Тенденції інтеграції ніякою мірою не розмивають видову і жанрову специфіку мистецтв, а навпаки збагачують розуміння кожного з них, оскільки, з одного боку, виявляють взаємовплив окремих видів художньої творчості, а з іншого - стверджують їх суверенне існування та самостійний статус [1:34].

Навчальний процес, який будується за принципом вивчення окремих видів мистецтва не враховує основних тенденцій залучення принципу інтеграції різних видів мистецтва для гармонійного художньо-естетичного розвитку особистості. Використання прикладів взаємодії мистецтв, до якої можна віднести демонстрацію близьких за настроєм, стилем або жанром творів музики і живопису з метою посилення їх впливу на сприймаючого залучає принцип інтеграції на рівні комплексу мистецтв. Розгляд художнього

синтезу, в якому відбувається органічне злиття різних видів художньої творчості передбачає інтеграцію на рівні художнього синтезу.

Провідним педагогічним принципом у всіх зазначених аспектах мистецької освіти (вивчення одного з мистецтв, їх комплексу та художнього синтезу) є усвідомлення і засвоєння специфіки художньої мови - сукупності особливих для кожного виду мистецтва виражально-зображальних засобів і прийомів створення художнього образу. Коли учні (студенти) опановують кожен вид мистецтва окремо, то відбувається накопичення знань про засоби виразності в одному з видів творчості. Комплексне використання дає можливість особистості зрозуміти і зіставити різні художні мови. Цей процес створює основу для активізації художньо-творчого та асоціативного мислення, уяви, збагачення емоційно-чуттєвої сфери сприйняття мистецтв.

Художній синтез розкриває процеси взаємопроникнення засобів виразності (візуальних, слухових, кінестетичних), ефект їх трансформації в єдине ціле полісенсорного впливу на емоційно-почуттєву сферу суб'єкта сприйняття. Інтеграцію знань у галузі мистецької освіти можна уявити як послідовність етапів опанування художньої мови і набуття досвіду її сприйняття: від окремих видів моносенсорних мистецтв до відчуття та розуміння форм їх органічного сполучення[1:65].

Враховуючи розмаїття світу мистецтва, представленого й окремими його видами, і взаємопов'язаними художніми комплексами, велику кількість програм та технологій викладання предметів художньо-естетичного циклу, освітній процес має поєднувати два основні підходи до викладання мистецьких дисциплін: предметний та інтегративний. Жоден з них не може претендувати на пріоритетне значення. Предметний зміст навчання є необхідним для глибокого розуміння специфічних властивостей моносенсорних мистецтв, відповідних їм засобів художньої виразності, а використання інтегративних зв'язків сприяє узагальненню різнопредметних елементів знань, їх взаємозв'язку та систематизації, зокрема у процесі використання естетико-виховних можливостей навчального курсу „Художня

культура”.

Специфіка методології міждисциплінарного знання полягає у верховенстві інтеграційних, синтезуючих тенденцій. Такий підхід сприяє відновленню цілісних уявлень про світ. Інтеграція знань на основі міждисциплінарних зв'язків дає можливість охопити лінійні зв'язки по горизонталі і точкові по вертикалі, уловити не тільки послідовність, але і одночасність цих зв'язків і відтворити на новому, вищому рівні цілісне бачення будь-яких проблем, ситуації, явища у всій багатогранності та багатоаспектності, що значним чином впливає на формування духовних цінностей особистості.

Головна вимога до сучасної людини, що живе у світі глобальних змін та інтеграційних процесів, надзвичайно стрімкого розвитку техніки та інформаційних ресурсів є вміння творити, креативність. Відомий вчений Б. Ананьєв вивчаючи аналіз роботи мозку, сприйняття, особливостей різних видів діяльності, в тому числі і у сприйнятті мистецтва, вказував на те, що людина в своєму розвитку сама «виховує» свій мозок, і характеризував природу сприйняття як ефект високого співпадіння моментів готовності функцій і педагогічного впливу на їх формування. Вчений використовуючи спеціальне обладнання встановив, що в нашому мозку не має окремих ділянок, які б відповідали за ті чи інші види діяльності. Мозок складається зі схем і конструкцій, ланки яких знаходяться як в корі головного мозку так і в підкорці. Ці системи постійно змінюються – до тих, які стали звичними підключаються нові, гнучкі для нестереотипних дій, що появляються уперше. Тобто кількість систем зі зростаючою кількістю інформації постійно змінюється. Важливу роль в усій цій діяльності грає емоційно - чуттєва сфера і творча активність особистості, розвиток якої безпосередньо пов'язаний із заняттями мистецтвом, художніми видами творчості [2:79].

На заняттях художньої культури використовуються художньо-інтегративні технології, які умовно можна поділити на три види за одним провідним інтегратором, або декількома визначальними це:

- духовно-світоглядний (або тематичний) вид інтеграції, що здійснюється на тематизмі, що є спільним для всіх видів мистецтв.
- естетико-мистецтвознавчий вид інтеграції, що здійснюється на основі застосування споріднених понять і категорій для різних видів мистецтв.
- комплексний вид інтеграції.

Для викладання інтегрованих курсів, зокрема на уроках художньої культури в 9-11 класах необхідно оволодіти алгоритмом роботи за інтегрованою технологією. Найчастіше використовують наступний алгоритм інтегрованих технологій: визначення мети уроку, прогнозування очікуваних результатів уроку, знайти, який вид інтегратору буде використовуватися на уроці [4:2]. Жодне мистецтво не здатне цілісно і всебічно відобразити дійсність, оскільки вони сприймаються п'ятьма органами почуттів. Кожен вид мистецтва володіє специфічними виразними засобами і можливостями впливу на особистість.

Отже, саме на заняттях з художньої культури старшокласники мають можливість у повній мірі ознайомитись зі всім спектром різновидів мистецтва, розвинути специфічні уміння і навички художньо-творчої діяльності, долучитись до духовної скарбниці людства.

Список використаної літератури

1. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна і мистецька. – К., 2002. – 270 с.
2. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников. – Луганск, 1990 г. – 145 с.
3. Когда все искусства вместе: Комплекс изданных авторских полихудожественных программ: – Мурманск, 1995. – 132с.
4. Масол Л.М. Медіакультура як компонент освіти // Мистецтво та освіта – 2003. – №2. – С. 2–7.